

HAROkit

Beleidsaanbevelingen voor een
soort-specifieke aanpak voor haaien en roggen in
de Belgische visserij

Krien Hansen, Nancy Fockedey, Els Torreele en Kevin Vanhalst
November 2015

Met de steun van

Inhoudsopgave

1	Project HAROkIt	4
2	Haaïen en roggen zijn bedreigd	5
2.1	Haaïen en roggen hebben bescherming nodig	5
2.2	Haaïen en roggen in de Noordzee	7
3	Haaïen en roggen in de Belgische visserij	9
3.1	Belang	9
3.2	Verschillende vangstgebieden	10
3.3	Aanvoer in de Belgische zeevisserij	12
3.3.1	Registratie van aangelande soorten	12
3.3.2	Aanvoer in 2014	14
3.3.3	Aanvoer Hondshaai	15
4	Regelgeving haaïen en roggen	16
4.1	Europees Visserijbeleid en specifieke Belgische bepalingen	16
4.1.1	TAC 2015 voor haaïen:	17
4.1.2	TAC 2015 voor roggen:	17
4.1.3	Artikel 12 van de Verordening EU 2015/104: verbodsbepalingen	19
4.2	Internationale bescherming	21
4.2.1	International Union for Conservation of Nature (IUCN)	21
4.2.2	Convention for the Protection of the marine Environment of the North-East Atlantic' (OSPAR)	22
4.2.3	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)	22
4.2.4	Convention on Migratory Species (CMS)	23
4.2.5	Kaderrichtlijn Mariene Strategie (MFSD)	23
4.2.6	Belgische – Vlaamse wetgeving	24
4.2.7	Samengevat voor de soorten die opgenomen werden op de fiches en zoekkaarten:	25
5	Beleidsvoorstellen voor een soortgerichte aanpak voor haaïen en roggen	26
5.1	Aanbevelingen aan de sector	26
5.1.1	Opleiding van medewerkers in de sector	26
5.1.2	Visserijsector	26
5.1.3	Visveiling	27
5.1.4	Recreatieve visserijsector	27
5.2	Beleidsaanbevelingen	28
5.2.1	Nationale regelgeving	28

5.2.2	Europese regelgeving	31
5.3	Beschermingsmaatregelen	32
5.4	Communicatie	32
5.4.1	naar de vishandelaar	32
5.4.2	naar het brede publiek	32
6	Bronnen	34
6.1	Schriftelijk	34
6.2	Mondeling	34
6.3	Fotoverantwoording	34

1 Project HAROkit

Dit rapport met beleidsaanbevelingen maakt onderdeel uit van het EVF-AS4 project 'HAROkit'. Het project liep van april 2015 tot november 2015 en had als doel een meer soort-specifieke aanpak voor haaien en roggen te introduceren in de Belgische visserijsector.

De ontwikkeling van determinatiefiches, zoekkaarten en een videofilm voor een correctere determinatie van de verschillende soorten vormde het eerste luik van het project. Dat werd uitgevoerd door het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) en het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ).

Natuurpunt, promotor van het project, schreef dit rapport met beleidsaanbevelingen voor een meer soort-specifieke aanpak in de visserijsector. De aanbevelingen kwamen tot stand door interviews met verschillende betrokkenen uit de sector. Daarnaast werd er ook (beperkt) aan literatuuronderzoek gedaan.

Dit project was onmogelijk zonder de steun en inbreng van De Rederscentrale, Vlaamse Visveiling NV en het opleidingsinstituut Mercator.

De determinatiefiches, zoekkaarten en videofilm vind je terug op:

www.natuurpunt.be/haaien-en-roggen

www.vliz.be/nl/harokit

www.ilvo.vlaanderen.be/harokit

2 Haaien en roggen zijn bedreigd

Naast zeezoogdieren, behoren haaien en roggen tot één van de meest tot de verbeelding sprekende mariene organismen. Dit geldt zowel voor het grote publiek, als voor iedereen die betrokken is met de visserijsector. Het is met nog voelbaar gezag dat er gesproken wordt over de vangst van een grote Haringhaai (*Lamna nasus*) in de jaren 70 door de O 229 – Roger Jeannine vlak voor de Belgische kust. Grote haaien meebrengen aan wal was als een jager die een jachttrofee meebrengt.

Aandacht voor haaien en roggen is er altijd geweest. Aandacht voor gerichte soortbescherming helaas wat minder. Ook gegevensverzameling over het voorkomen en de verspreiding van de verschillende soorten kwam onvoldoende aan bod, waardoor er te weinig informatie is om stock assessments¹ te kunnen opstellen voor de verschillende soorten. Zo is het niet mogelijk historische trends te berekenen over de aanlandingscijfers van de specifieke soorten. Door deze gebrekkige kennis is het moeilijk gerichte soortbeschermingsmaatregelen uit te schrijven. Een vicieuze cirkel, die we met het project HAROkit voor België willen doorbreken.

2.1 Haaien en roggen hebben bescherming nodig

Haaien en roggen staan boven aan in de voedselpiramide van het mariene leefmilieu en hebben als toppredatoren een regulerende functie in het ecosysteem. Het voorkomen en de verspreiding van haaien en roggen is één van de indicatoren voor de gezondheid van het mariene ecosysteem. Vandaar dat in de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRMS) 'een positieve trend wat betreft het individuele aantal stekelroggen (*Raja clavata*)' opgenomen is als een milieudoel voor het bereiken van een Goede Ecologische Staat (GES) in 2020².

Haaien en roggen behoren tot de orde van de kraakbeenvissen (Elasmobranchen). De meeste soorten zijn pas na enkele jaren geslachtsrijp en brengen slechts enkele nakomelingen per jaar voort. Sommige soorten zoals bv. Hondshaai (zie foto) en de meeste roggen zetten eikapsels af, die ze vasthangen aan o.a. wieren en wrakken. Het duurt soms meer dan een jaar vooraleer het embryo volgroeid is. Tijdens deze embryonale periode loeren er vele gevaren om de hoek, zoals predatie, wat de overlevingskansen van de eikapsels beperkt. In niet verstoorde ecosystemen hoeft deze trage voortplantingsstrategie geen nadeel te zijn omdat de trage voortplantingswijze gecompenseerd wordt door een lange levensduur.

Naast het feit dat haaien en roggen door hun levenswijze vatbaar zijn voor veel bedreigingen is de intens geëxploiteerde Noordzee een erg verstoord ecosysteem. Verlies van habitat en de intense visserij oefenen negatieve druk uit op de vaak al sterk geslonken bestanden³, Wat zich uit in de

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Stock_assessment

² http://health.belgium.be/eportal/Environment/MarineEnvironment/TheMarineEnvironPolicy/WorkingInAnInternational/MarineStrategy/19087678_NL?ie2Term=brochure&ie2section=83&&fodnlang=nl#.Vkmfv_mG_Lk

³ http://www.dulvy.com/uploads/2/1/0/4/21048414/davidson_et_al-2015-fish_and_fisheries.pdf

aanvoercijfers. Sommige bestanden blijken zich gelukkig te herstellen, maar de algemene tendens is negatief. Dat bleek uit de in 2015 gepubliceerde Rode Lijst van mariene vissoorten⁴⁵. Van de 132 soorten haaien en roggen die in Europa voorkomen, vertoont 39,7% een dalende trend; 22,9% een stabiele trend en slechts 2,3% een stijgende trend. Voor 35,1% van de soorten zijn er onvoldoende data om een trendinschatting te kunnen geven.

Elke soort heeft specifieke levenskenmerken en de bespreking hiervan valt buiten de opzet van dit rapport. Voor wie meer gedetailleerde informatie wil, verwijzen we graag door naar de publicaties die vermeld worden bij schriftelijke bronnen (hoofdstuk 7).

Door de grootte van de meeste soorten haaien en roggen, zijn ze vaak bijvangst in de visserij. Verder op in dit rapport lees je meer over het economisch belang van deze zogenaamde 'bijvangst'. Haaien en roggen verzamelen in grote groepen tijdens de voortplantingstijd. In augustus 2015 vingen vissers voor de kust van Cornwall (GB) meer dan 10 ton Doornhaai⁶. Vanuit natuurbeschermings- en wetenschappelijk stock assessmentstandpunt is het duidelijk dat de vissers op het verkeerde moment in dat gebied actief waren. Ook vanuit visserijstandpunt werd deze massale vangst als een probleem ervaren omdat de inspanning van de vangst niet verzilverd kon worden en het zelfs een verlieslatende activiteit was. Een gebrek aan kennis over voortplantingsgebieden en -perioden zorgt voor onvoldoende bescherming van deze verzamelgebieden.

Wereldwijd en rond de Noordzee zijn verschillende organisaties actief rond de bescherming van haaien en roggen, zoals bv. Shark Trust (UK)⁷, de Nederlandse Elasmobranchen Vereniging (NL)⁸, Blue Shark (B)⁹ en de European Elasmobranch Association¹⁰. De afgelopen jaren voerden o.a. deze organisaties succesvol actie voor een Europees verbod op shark finning. Een praktijk waarbij de vinnen afgesneden worden van de nog levende haaien, die nadien verminkt terug in zee gegooid worden. Haaienvinnen brengen veel geld op de Chinese markt. In de Belgische Zeevisserij kwam deze praktijk zelden voor¹¹. Dat verklaart waarschijnlijk waarom er in België tot nu toe weinig aandacht ging naar de bescherming van haaien en roggen.

Sommige sportduikersverenigingen organiseren campagnes om hun leden te sensibiliseren over de bijzondere levenswijze van haaien en roggen. Elasmocan maakte bv. een educatieve video over de Zee-engel¹².

⁴ <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/RL-4-017.pdf>

⁵ De IUCN categorieën die in dit rapport vermeld worden zijn gebaseerd op de globale IUCN beoordeling, niet op de beoordeling in dit rapport, waardoor er verschil kan zijn in de beoordeling.

⁶ <http://www.cornishman.co.uk/West-Cornwall-fishermen-change-EU-legislation/story-27694384-detail/story.html>

⁷ <http://www.sharktrust.org/>

⁸ <https://www.elasmobranch.nl/>

⁹ <http://www.blueshark.be/>

¹⁰ <http://eulasmobranch.org/>

¹¹ <http://www.natuurpunt.be/news/doofpotje-van-reuzenhaai#.Vh5lqvmsUYM>

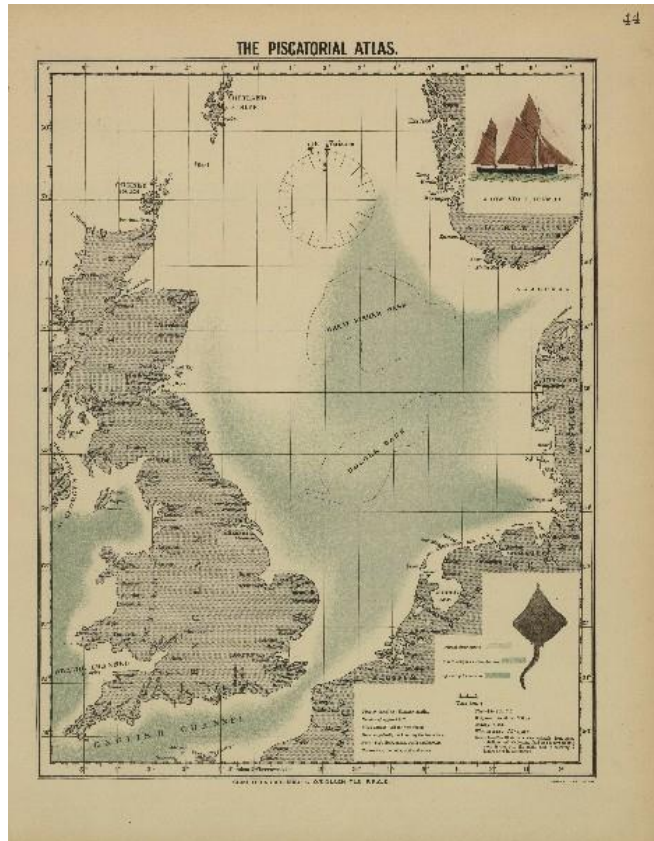
¹² <http://elasmocan.org/zee-engel-engelhaai-squatina/verrassingsaanval-slapend/>

2.2 Haaien en roggen in de Noordzee

In het verleden werd zelden onderscheid gemaakt tussen de verschillende soorten haaien en roggen bij het noteren van de aanvoercijfers (zie Hoofdstuk 3). Daardoor is het onmogelijk correcte uitspraken te doen over het voorkomen van en de evolutie in het voorkomen van de verschillende soorten haaien en roggen in de Noordzee.

Voor een herkenbare en ook iconische soort, zoals Vleet (*Dipturus batis complex*)¹³ kunnen we wel veronderstellingen maken. In 1883 was Vleet nog abundant in de ganse Noordzee, de Ierse zee en het Engels kanaal¹⁴.

Uit mondelinge mededelingen van zowel reders als experts blijkt Vleet erg zeldzaam geworden te zijn in de Noordzee en staat deze soort nu te boek als ernstig bedreigd op de IUCN Rode lijst van bedreigde diersoorten.¹⁵ De EU vaardigde in 2009 een vangstverbod uit voor deze soort. Dit veroorzaakte toen enige controverse in de visserijsector omdat Vleet lokaal nog wel blijkt voor te komen voor de Schotse kust (Vla)¹⁶. In augustus 2015 werd een Vleet gevangen tijdens de jaarlijkse boomkorsurvey van het Nederlandse marien onderzoekscentrum IMARES. Opmerkelijk nieuws, dat trots gepubliceerd¹⁷ werd.

Olsen, O.T. (1883) *The piscatorial atlas*

De achteruitgang van deze iconische en herkenbare soort in de Noordzee werd niet gedocumenteerd. We kunnen dus enkel gissen naar de redenen van het verdwijnen van deze soort en veralgemenen noodgedwongen naar het gevolg van de 'intensifiëring van de visserij'.

¹³ Wetenschappelijk onderzoek (Iglésias, S. P., Toulhoat, L. and Sellos, D. Y. (2010), Taxonomic confusion and market mislabelling of threatened skates: important consequences for their conservation status. *Aquatic Conserv: Mar. Freshw. Ecosyst.*, 20: 319–333. doi: 10.1002/aqc.1083) wijst uit dat Vleet – *Dipturus batis* uit twee soorten bestaat. Bij het verschijnen van dit rapport werd dit onderscheid nog niet erkend door het International Commission on Zoological Nomenclature (ICZN). Daarom gebruiken we in dit rapport de 'algemene' soortnaam Vleet.

¹⁴ <http://www.iucnredlist.org/details/39397/0>

¹⁵ <http://www.iucnredlist.org/>

¹⁶ http://ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Expert%20Group%20Report/acom/2014/WGEF/wgef_2014.pdf

¹⁷ <http://www.wageningenur.nl/nl/Expertises-Dienstverlening/Onderzoeksinstituten/imares/show/Blog-Boomkorsurvey-Verrassingen-in-de-eerste-week.htm>

Slechts drie soorten planten zich voort op Nederlands grondgebied: Gevlekte gladde haai (*Mustelus asterias*), Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) en de Stekelrog (*Raja clavata*)¹⁸. Voor België zijn er geen gegevens bekend over welke soorten zich voortplanten in het Belgische gedeelte van de Noordzee.

Onderstaande foto's tonen de diversiteit in het vlekkenpatroon van Stekelrog (*Raja clavata*). Deze diversiteit wordt ook weergegeven op de fiche voor deze soort.

¹⁸ Heessen, H. & Daan, N. 2010. Chondrichthys – Kraakbeenvissen. – In: Noordijk, J., R.M.J.C. Kleukers, E.J. van Nieukerken & A.J. van Loon (redactie). De Nederlandse biodiversiteit. Nederlandse Fauna 10. Nederlands Centrum voor Biodiversiteit Naturalis & European Invertebrate Survey – Nederland, Leiden: 285-286

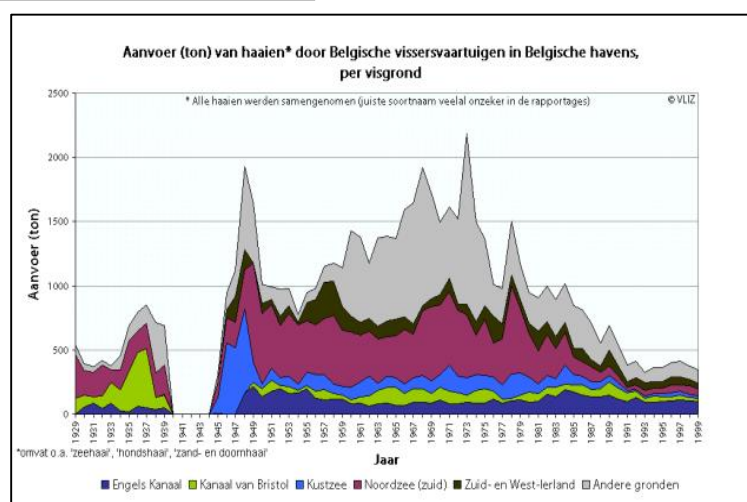
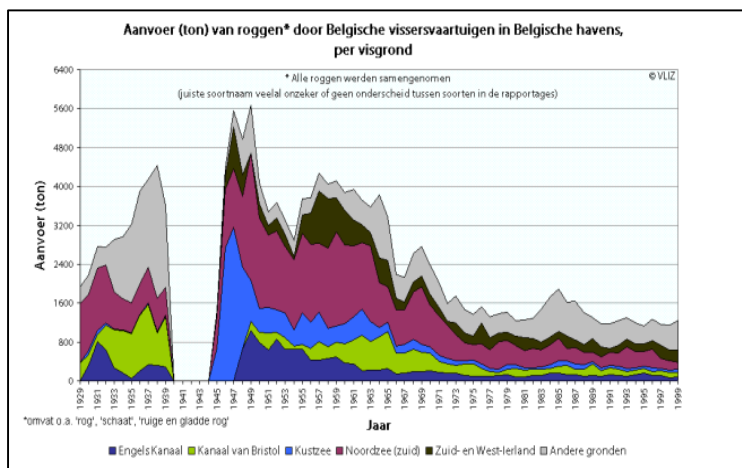
3 Haaien en roggen in de Belgische visserij

3.1 Belang

De vangst van roggen en haaien is belangrijk voor de Belgische visserij. Roggen en haaien zijn in principe 'bijvangst'. De Belgische visser mikt in de eerste plaats op Tong o.a. omwille van de hoge verkoopprijs van deze soort. Door de economische waarde nemen haaien en roggen een belangrijke plaats in de aanvoercijfers.

Bijvangst wordt niet altijd aangeland. Hanseeuw E.¹⁹ analyseerde in 2011 de teruggooicijfers van vijf verschillende soorten roggen en kwam tot de vaststelling dat de hoeveelheid teruggooi afhankelijk is van het vangstgebied. In de Ierse Zee (Vla) liep die op tot 58%. De soorten die het meest teruggegooid werden zijn Gevlekte rog (*Raja montagui*): 57% en Grootoogrog (*Leucoraja naevus*): 35%. Van Stekelrog (*Raja clavata*) werd slechts 2% teruggegooid. Deze cijfers zullen waarschijnlijk niet meer overeenstemmen met de realiteit door de Belgische bijkomende quotamaatregelen²⁰.

In onderstaande grafieken is duidelijk te zien dat de aanvoercijfers de laatste decennia in dalende lijn zitten. Dit is waarschijnlijk het gevolg van zowel een verminderde visserij-inspanning als van afnemende populatiegrootte van de verschillende soorten²¹.

Bron: http://www.vliz.be/cijfers_beleid/zeevisserij/statistics.php?id=271509

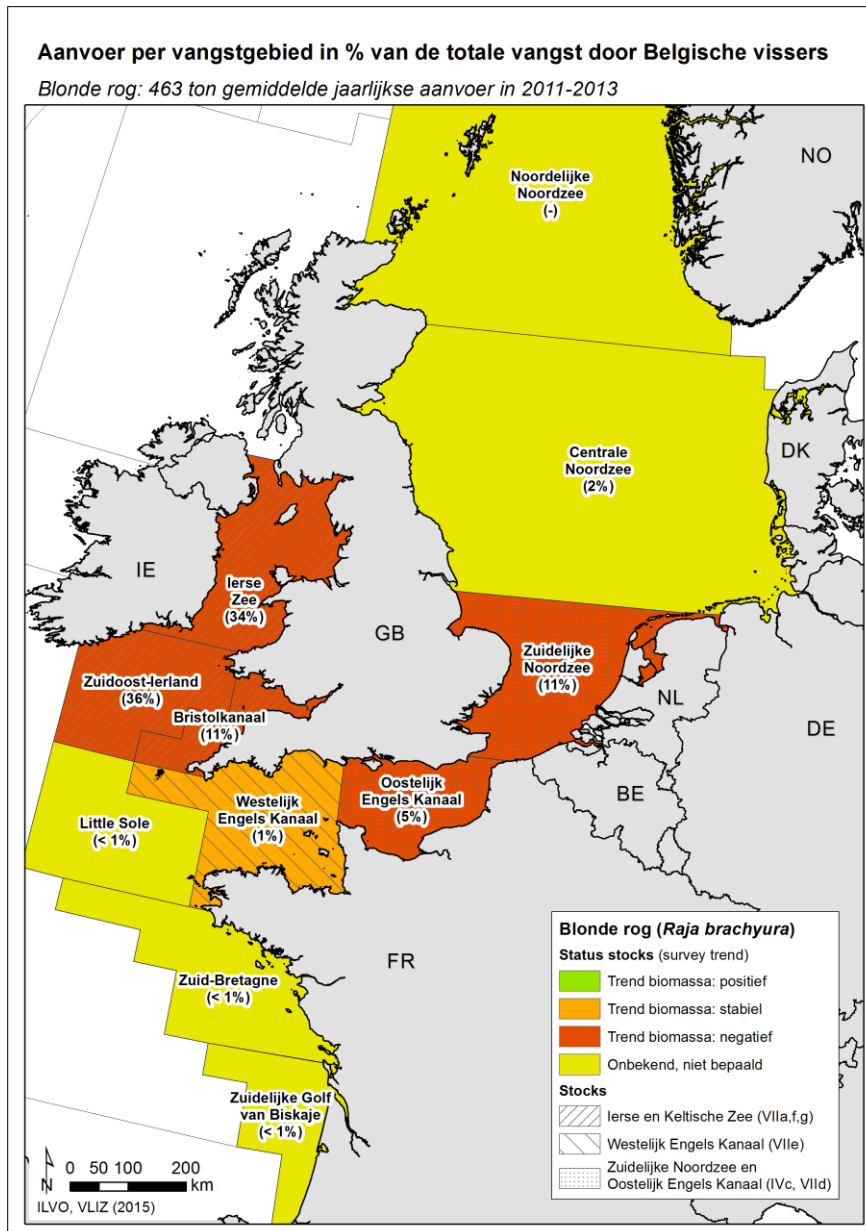
¹⁹ <http://www.vliz.be/nl/imis?module=ref&refid=234328>

²⁰ <http://lv.vlaanderen.be/nl/nieuws/aanvullende-quotamaatregelen-2015-mb-van-18122014-zeedagenregeling-1-februari-2015-31-januari>

²¹ <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/faf.12119/abstract>

3.2 Verschillende vangstgebieden

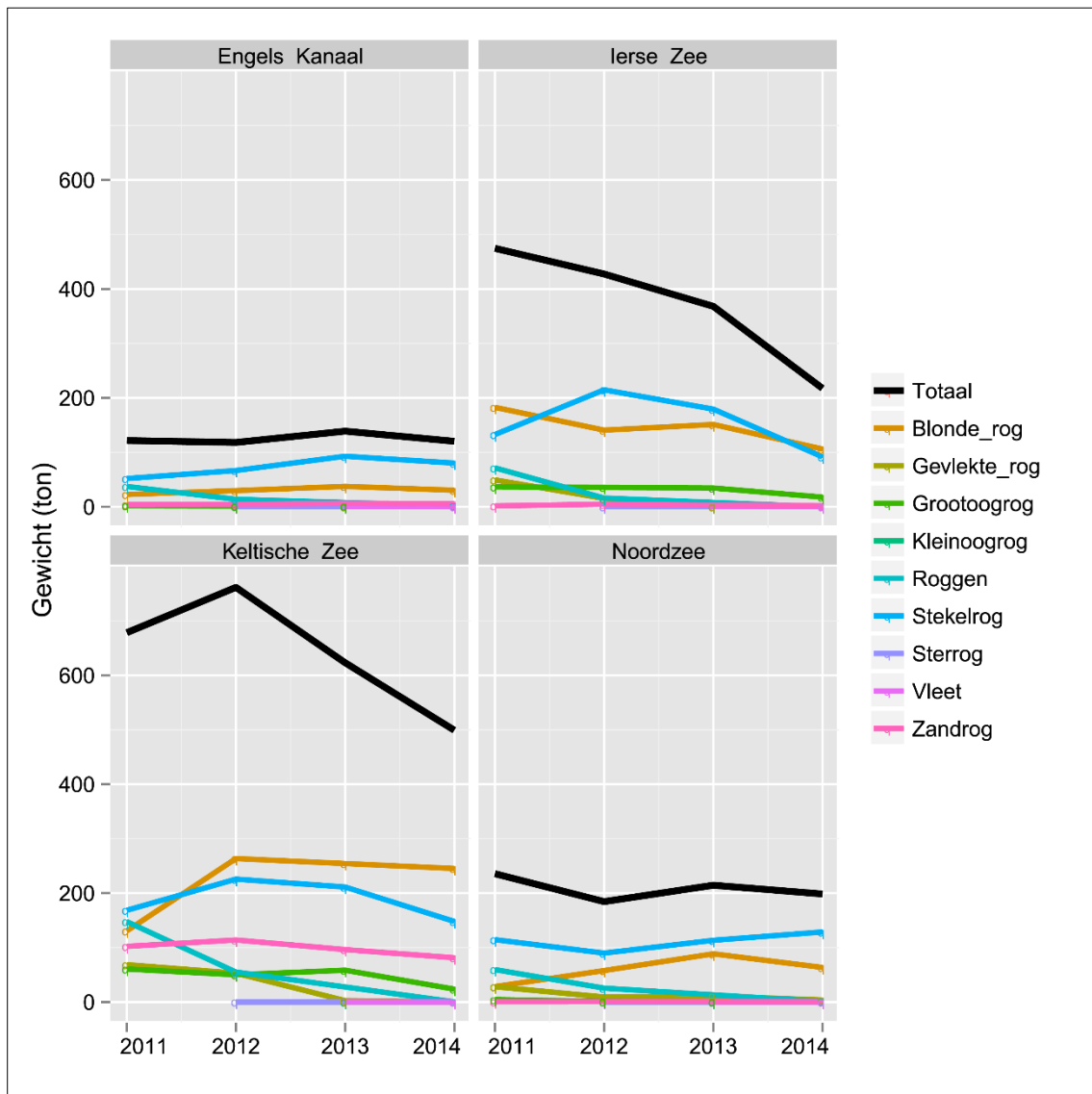
De Belgische visserij is een Europees georiënteerde visserij, wat wil zeggen dat onze Belgische vissers niet enkel in Belgische territoriale wateren vissen. Op onderstaande kaart zie je de aanvoer per vangstgebied in % van de totale vangst door Belgische vissers voor Blonde rog (*Raja brachyura*). Het feit dat de Belgische visserij in zoveel verschillende gebieden actief is, maakt het moeilijk om algemene uitspraken te doen over de ecologische duurzaamheid van de vangsten. Zoals je op onderstaande kaart kan zien, zijn er niet voor alle visgebieden voldoende data om de biologische status van het visbestand in te schatten.

© VLIZ/ILVO (2015)

Dat er een verschil bestaat tussen de verschillende visgebieden, komt duidelijk tot uiting in onderstaande grafiek met de aanvoercijfers van de verschillende roggensoorten van 2011 tot 2014 (opgesteld door Bart Vanelslander, ILVO, op basis van cijfers van de Dienst Zeevisserij, Departement voor Landbouw en Visserij, Vlaamse overheid).

Omdat deze cijfers slechts betrekking hebben op 4 jaar, is het basis hiervan niet mogelijk uitspraken te doen over lange termijn trends, wat trouwens niet de bedoeling is van dit rapport. De grafiek werd toegevoegd om aan te tonen dat er zowel een verschil is op vlak van soortsaanstelling als op vlak van trends per soort per visgebied.

3.3 Aanvoer in de Belgische zeevisserij

3.3.1 Registratie van aangelande soorten

De registratie van de gevangen soorten gebeurt aan boord van het vaartuig, in het logboek. Het is op basis van de logboekgegevens en de gegevens van de veiling, dat de dienst Zeevisserij de jaarlijkse aanvoer- en besommingscijfers berekent.

Internationale basis voor de registratie van de gevangen soorten is de FAO-drieletter code²² (code alpha3 of ASFIS-lijst), een unieke combinatie van drie letters op het niveau van de wetenschappelijke soort opgesteld door de Food and Agricultural Organisation van de Verenigde naties. De Dienst Zeevisserij (Vlaamse overheid) werkte op basis van de FAO-code een eigen drierijfercode uit.

Overzicht van de gebruikte codes door de dienst zeevisserij:

<i>Naam</i>	<i>Latijnse naam</i>	<i>FAO code</i>	<i>Code dienst zeevisserij</i>
Blonde rog	<i>Raja brachyura</i>	RJH	142
Doornhaai	<i>Squalus acanthias</i>	DGS	135
Gevlekte kathaai	<i>Scyliorhinus canicula</i>	SYC	617
Gevlekte rog	<i>Raja montagui</i>	RJM	143
Gladde haai	<i>Mustelus mustelus</i>	SMD	633
Golfrog	<i>Raja undulata</i>	RJU	149
Grootoogrog	<i>Leucoraja naevus</i>	RJN	140
Hondshaai	<i>Scyliorhinus spp.</i>	SCL	136
Hondshaai nei	<i>Mustelus spp</i>	SDV	616
Kaardrog	<i>Leucoraja fullonica</i>	RJF	148
Kathaai	<i>Scyliorhinus stellaris</i>	SYT	624
Kleinoogrog	<i>Raja microocellata</i>	RJE	146
Neushaai	<i>Galeorhinus galeus</i>	GAG	614
Rog	<i>Raja spp.</i>	SKA	120
Stekelrog	<i>Raja clavata</i>	RJC	141
Sterrog	<i>Amblyraja radiata</i>	RJR	144
Vleet	<i>Dipturus batis complex</i>	RJB	145
Zandhaai	<i>Selachimorpha spp.</i>	SKH	137
Zandrog	<i>Leucoraja circularis</i>	RJI	147
Zeilrog	<i>Raja lintea</i>	RJK	638

Er zijn twee knelpunten bij het gebruik van deze tabel en codes voor de verzameling van (aanlandings)gegevens over haaien en roggen:

1. de correcte determinatie van haaien en roggen is niet eenvoudig, o.a. doordat de kleur en de intensiteit van de tekening vaak verschillen tussen individuen van dezelfde soort. Het vraagt enige ervaring om soorten correct te kunnen determineren; (zie foto p.8)

²² <http://www.fao.org/fishery/collection/asfis/en>

2. het tweede knelpunt bij de registratie is de bovenstaande lijst.

Fouten/onduidelijkheden in deze lijst:

- 'Gevlekte Kathaai' (*Scyliorhinus canicula*) is geen officiële naam. Op basis van de wetenschappelijke naam, *Scyliorhinus canicula*, gaan we er van uit dat het 'Hondshaai' betreft.
- Het is onduidelijk wat bedoeld wordt met 'Hondshaai nei - *Mustelus spec.*'. De wetenschappelijke aanduiding '*Mustelus spec.*' wijst op het geslacht van de 'Gladde haai' (*Mustelus mustelus*) en 'Gevlekte Gladde haai' (*Mustelus asterias*).
- Gladde Haai (*Mustelus asterias*) wordt nauwelijks aangetroffen in de Noordzee en andere visgronden van Belgische vissers. Volgens wetenschappelijke bronnen wordt enkel Gevlekte Gladde Haai (*Mustelus asterias*) gevangen. Gladde haai (*Mustelus mustelus*) is een soort die in Mediterrane wateren voorkomt.
- Zandhaai '*Selachimorpha*' is een verzamelnaam en geen soortnaam. Deze naam kan dus beter niet meer gebruikt worden. Wanneer een haai niet geïdentificeerd kan worden tot soort niveau, wordt voorgesteld de naam 'Haai spp.' of '*Selachimorpha spp.*' te gebruiken.
- Neushaai is geen officiële naam. De Nederlandse soortnaam voor *Galeorhinus galeus* is 'Ruwe haai'.
- De wetenschappelijke naam voor Zeilrog is nu *Dipturus lineatus*²³. Omdat dit een Noordelijke soort is, die hoogstwaarschijnlijk niet door Belgische vissers gevangen wordt, werd er geen determinatiefiche opgesteld van deze soort.

Naast deze onduidelijkheden en fouten, is er ook vaak verwarring door het gebruik van dialectnamen: in het Vlaamse dialectenwoordenboek van de zeevisser (Vandenberghe et al., 2000) wordt gemeld dat de naam "zandroch" gebruikt wordt voor alle roggen die de vissers niet echt weten te identificeren als één bepaalde soort. Alle soorten of levenstadia die een grijze tot bruine kleur hebben en die tussen 50 en 100 cm groot worden, zouden zo genoemd worden. Dit maakt dat (cf. deze bron) de volgende soorten onder de naam "zandroch" kunnen vallen:

- zandrog (*Leucoraja circularis*), soms ook wel spiegelrog genoemd door vissers
- kleinoogrog (*Raja microocellata*)
- golfrog (*Raja undulata*)
- kaardrog (*Leucoraja fullonica*)

Deze soortengroep van "zandrochen" wordt cf. dit woordenboek in het dialect ook wel "bastaardroggen", "gladder", "tsjipper", "verbasterdeerde rog", "wilde keelroch", "zeerat" en "zure roch" genoemd. Een mondje vol dus...

'Kielrog', een algemeen gebruikte naam slaat op Blonde rog.

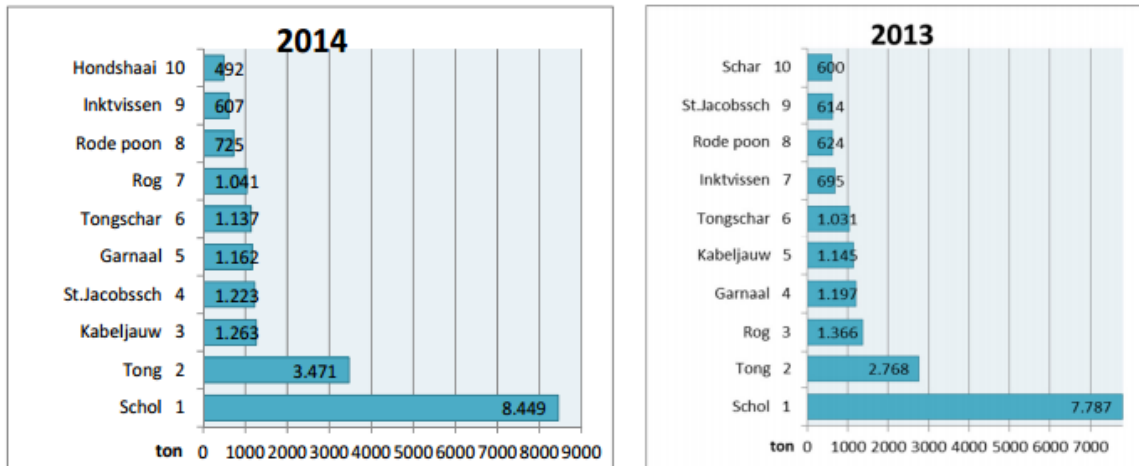
In het hoofdstuk 'beleidsaanbevelingen' stellen we een verbeterde lijst voor.

²³ <http://www.marinespecies.org/aphia.php?p=taxdetails&id=105870>

3.3.2 Aanvoer in 2014

In de aanvoercijfers voor 2014 van de Belgische zeevisserij, opgesteld door de Vlaamse overheid, Departement voor Landbouw en visserij²⁴, zien we dat 'rog' op de 7de plaats staat qua aanvoervolume, Hondshaai op de 10de plaats. In vergelijking met andere Europese landen is rog een economisch belangrijke soort voor de Belgische visserij; hoewel er niet gericht op gevist wordt en de soorten eigenlijk maar bijvangst zijn bij het vissen op de doelsoort tong (en pladijs).

In 2013 en de voorgaande jaren stond 'Rog' nog op de derde plaats. De daling in de aanvoer werd veroorzaakt door quota-uitputting.

Top 10 aanvoercijfers Belgische visserij 2013 en 2014

²⁴ http://lv.vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/aanvoer_en_besomming_2014.pdf

3.3.3 Aanvoer Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*)

In het overzicht met de IUCN categorieën voor de verschillende soorten zien we dat Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) 'niet bedreigd' is. Kathaai (*Scyliorhinus stellaris*) daarentegen is 'Bijna bedreigd' en verdient dus beschermingsmaatregelen. Deze vaststelling was de reden voor Natuurpunt om negatief te reageren op de verkiezing van Hondshaai als vis van (*Scyliorhinus canicula*) het jaar in 2015. Het is vanuit natuurbeschermingsstandpunt niet verantwoord de consumptie van een soort aan te moedigen als je niet kan uitsluiten dat ook bedreigde soorten aangeland worden.

Vlaamse Visveiling NV gaf cijfers voor Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) en Kathaai (*Scyliorhinus stellaris*) in 2014:

- kg Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) aangeland in Oostende + Zeebrugge: 474 438kg
- kg Kathaai (*Scyliorhinus stellaris*) aangeland in Oostende + Zeebrugge: 26991kg

Dit wil zeggen dat 5.39% van de aanvoer Kathaai (*Scyliorhinus stellaris*) is. Een beperkt percentage. Maar gezien de bedreigde status van Kathaai (*Scyliorhinus stellaris*) (zie hoofdstuk 4.2.1) is elk exemplaar dat aangevoerd wordt, er een te veel. Indien het zeker is dat enkel Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*) aangevoerd wordt en als deze soort een soort-specifiek TAC krijgt, is het ecologisch wel verantwoord de consumptie van deze soort aan te moedigen.

Bovenaan: Kathaai (*Scyliorhinus stellaris*)
Onderaan: Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*)

4 Regelgeving haaien en roggen

4.1 Europees Visserijbeleid en specifieke Belgische bepalingen

De regelgeving voor de Belgische zeevisserij wordt grotendeels bepaald door het Europese visserijbeleid. Door middel van TAC's (Total Allowable Catches) ziet de Europese unie er op toe dat de visbestanden in de Europese zeeën niet overbevist worden. TAC's worden verdeeld per lidstaat (= vangstquota) en worden gebaseerd op wetenschappelijk advies van zowel ICES²⁵ (International Council for the Exploration of the Seas) als het STECF²⁶ (Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries). De Europese lidstaten engageerden zich om tegen 2015 waar mogelijk, en tegen 2020 alle visbestanden te bevissen volgens het principe van de Maximale Duurzame Opbrengst (MSY). De soorten waarvoor TAC's opgesteld worden, vallen onder de aanlandingsverplichting, die voor de Belgische visserij vanaf 1 januari 2016 geleidelijk aan ingevoerd zal worden. Dat wil zeggen dat alle vangsten van TAC soorten, aangeland moet worden (ook bv. ondermaatse exemplaren, tenzij kan aangetoond worden dat er een hoge overlevingskans is. Voor haaien en roggen moet de overlevingskans meer wetenschappelijk onderbouwd worden om in aanmerking te komen voor een uitzondering op de aanlandingsverplichting. Soorten waarvoor een vangstverbod geldt, moeten bij vangst zo snel mogelijk terug overboord gezet worden.

Sinds 2002 is er een specifieke ICES-werkgroep voor haaien en roggen: 'Working group on elasmobranch fishes (WGEF).²⁷ Deze is samengesteld uit specialisten waaronder een vertegenwoordiger van het ILVO. In de verslagen lezen we dat er verschillende knelpunten zijn voor het wetenschappelijk onderbouwd opstellen van bestandsinschattingen en vangstadviezen²⁸:

- onvoldoende en niet soort-specifieke vangstgegevens;
- onvoldoende kennis over de levenswijze van o.a. de migrerende soorten;
- visserij-onafhankelijke data uit wetenschappelijke survey zijn beperkt en betreffen enkel een minderheid van vaker voorkomende soorten.

Voor bepaalde elasmobranchen stocks, wordt in het WGEF 2014 rapport²⁹ aanbevolen om 'Sentinel fisheries' in te voeren. Doel van deze 'Sentinel fisheries' is om voor die bepaalde bestanden, enkel een visserij toe te staan in kader van het verzamelen van wetenschappelijke gegevens om de bestandsevaluaties te kunnen uitvoeren. Deze op wetenschap gebaseerde data collectie, uitgevoerd door commerciële vissersvaartuigen, gebeurt in samenwerking met wetenschappelijke instellingen om informatie te verzamelen over een specifieke visserijtak. De data worden verzameld volgens een gestandaardiseerd survey protocol, en geven input aan de bestandsramingen.

De Europese raad legt jaarlijks nieuwe TAC en verbodsbepalingen vast. Verordening EU 2015/104 van de raad van 19 januari 2015 legde de TAC vast voor 2015. Deze richtlijnen waren van toepassing toen dit rapport met bijhorende fiches en zoekkaarten gepubliceerd werd. De aanduidingen op de fiches over een eventueel vangstverbod, zijn gebaseerd op Verordening EU 2015/104 en in principe slechts 1 jaar geldig. Op korte termijn wijzigen de verbodsbepalingen slechts zelden. Bovendien zijn er weinig redenen om aan te nemen dat de toestand van de bestanden van de bedreigde soorten op korte termijn zal verbeteren. Daarom werden de huidige wettelijke bepalingen overgenomen op de fiches.

²⁵ www.ices.dk

²⁶ <https://stecf.jrc.ec.europa.eu/>

²⁷ <http://www.ices.dk/community/groups/Pages/WGEF.aspx>

²⁸ http://ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Expert%20Group%20Report/acom/2014/WGEF/wgef_2014.pdf

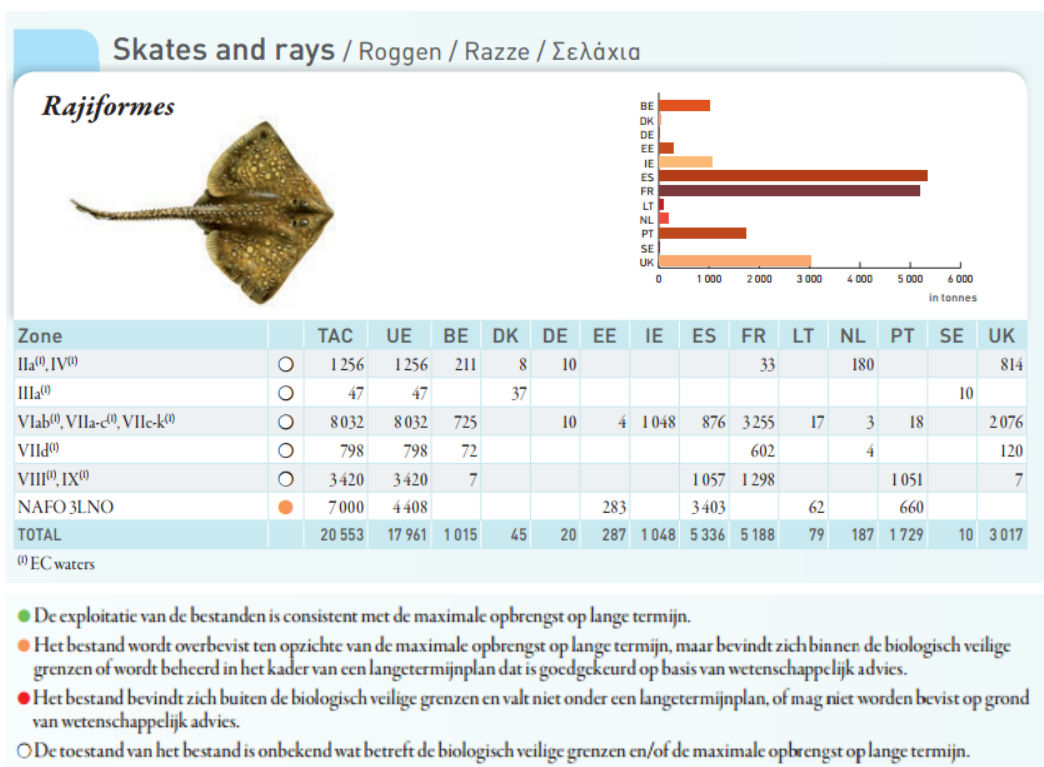
²⁹ http://ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Expert%20Group%20Report/acom/2014/WGEF/wgef_2014.pdf

4.1.1 TAC 2015 voor haaien:

Voor slechts 1 soort is er een TAC: Doornhaai. Deze staat op 0 in alle ICES-visgebieden. In principe geldt de aanlandingsverplichting voor Doornhaai. Een ambigue situatie want 0 TAC komt in de praktijk neer op een vangstverbod.

4.1.2 TAC 2015 voor roggen:

Er worden geen soort-specifieke TAC's bepaald voor de verschillende soorten roggen. Dat wil zeggen dat, met uitzondering van de soorten waarop een vangstverbod geldt (zie hoofdstuk 4.1.3), er geen onderscheid gemaakt wordt tussen soorten en bestanden die het goed doen en soorten en bestanden die uit voorzorgsbeginsel beter niet bevestigd zouden worden.

30

Merk in bovenstaande grafiek op dat de toestand voor 5 van de 6 visgebieden onbekend is wat betreft veilige biologische grenzen en/of maximale opbrengst op lange termijn (zie legende met kleurcode 2de kolom).

Om populaties te beschermen, kunnen er minimum aanvoerlengtes bepaald worden. Deze hebben als doel de juveniele exemplaren van de soort in het ecosysteem te houden, zodat de voortplanting van de soort (meer) gegarandeerd blijft. De Europese commissie legt geen minimum aanvoerlengte op voor 'rog'. België doet dat wel. In het Ministerieel besluit van 18 december 2013³¹ wordt voor 2014 een minimum aanvoerlengte van 50 cm bepaald. Deze was ook in 2014 van kracht.

³⁰ http://ec.europa.eu/fisheries/documentation/publications/poster_tac2015_nl.pdf

³¹ http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2013121808&table_name=wet

Een minimum aanvoerlengte van 50 cm voor alle soorten roggen is niet zo relevant van uit beschermingsstandpunt. De verschillende soorten roggen hebben immers verschillende groottes. Een minimum aanvoerlengte van 50cm is nuttig voor de ene, maar daarom niet voor de andere soort. Daarnaast is het, door de lange levensduur, ook zinvol om een maximum aanvoerlengte in te voeren. Dit om de oudere vrouwelijke exemplaren meer tijd te geven zich te kunnen voortplanten. Het is nog niet duidelijk wat hoe de aanlandingsverplichting deze maatregelen zal beïnvloeden.

Naast deze minimum aanvoerlengte, zijn er volgende bijkomende restricties in België:

De rogvangst van vissersvaartuigen wordt het gehele jaar in de ICES-gebieden II, IV en VIId per zeereis beperkt tot een aantal kg, uitgedrukt als productgewicht, vermenigvuldigd met het aantal vaartdagen van die zeereis in de betrokken gebieden en wel als volgt :

- voor vissersvaartuigen van 221 kW of minder :
 - maximaal 100 kg per vaartdag in II, IV
 - maximaal 75 kg per vaartdag in VIId
- voor vissersvaartuigen van meer dan 221 kW :
 - maximaal 200 kg per vaartdag in II, IV
 - maximaal 150 kg per vaartdag in VIId
- de hoeveelheden worden verdubbeld voor de vaartuigen die uitsluitend uitgerust zijn met de planken.

N.B. 1. In de Noordzee is de bijvangstregel bij rogvangst zoals die in 2011 ingevoerd was, behouden: de rogvangsten voor vaartuigen met een L.O.A. groter dan 15m mogen per visreis niet meer bedragen dan 25% van de totale aan boord gehouden vangsten in levend gewicht.

De verplichting roggen afzonderlijk te rapporteren blijft onverkort behouden.

Gevlekte rog (*Raja montagui*)

4.1.3 Artikel 12 van de Verordening EU 2015/104: verbodsbepalingen

Onderstaande tekst is de letterlijke weergave van artikel 12 uit de Europese verordening die de vangstbepalingen en -verboden bepaalt voor 2015. De tekst werd opgenomen om aan te tonen hoe complex de wetgeving is.

Deze lijst met verbodsbepalingen wordt jaarlijks herzien, samen met het vaststellen van de TAC's. Vangstverboden zijn afhankelijk van soort en van visgebied. Voor de Belgische visser, die in verschillende gebieden actief is, is het een uitdaging om te weten welke soort in welk gebied niet gevangen mag worden. Het is te begrijpen dat er door de complexiteit van de wetgeving, soorten onterecht aangeland worden.

1. Het is vaartuigen van de Unie verboden de onderstaande soorten te vangen, aan boord te houden, over te laden en aan te landen:

a) sterrog (*Amblyraja radiata*) in de wateren van de Unie van ICES-sectoren IIa, IIIa en VIId en ICES-deelgebied IV;

b) de volgende zaagrogsoorten, in alle wateren:

- i) mestandzaagrog (*Anoxypristis cuspidata*);
- ii) dwergzaagrog (*Pristis clavata*);
- iii) kleintandzaagrog (*Pristis pectinata*);
- iv) gewone zaagrog (*Pristis pristis*);
- v) groene zaagrog (*Pristis zijsron*);

c) reuzenhaai (*Cetorhinus maximus*) en witte haai (*Carcharodon carcharias*) in alle wateren;

d) vleet-soortencomplex (*Dipturus batis*-soorten-complex) (*Dipturus cf. flossada* en *Dipturus cf. intermedia*) in de wateren van de Unie van ICES-sector IIa en de ICES-deelgebieden III, IV, VI, VII, VIII, IX en X;

e) ruwe haai (*Galeorhinus galeus*), wanneer gevestigd wordt met de beug in de wateren van de Unie van ICES-sector IIa en deelgebied IV en in wateren van de Unie en internationale wateren van de ICES-deelgebieden I, V, VI, VII, VIII, XII en XIV;

f) gladde lantaarnhaai (*Etmopterus pusillus*) in de wateren van de Unie van ICES-sector IIa en deelgebied IV en in de wateren van de Unie en de internationale wateren van de ICES-deelgebieden I, V, VI, VII, VIII, XII en XIV;

g) zwarte haai (*Dalatias licha*), spitssnuitsnavelhaai (*Deania calcea*), schubzwelghaai (*Centrophorus squamosus*), grote lantaarnhaai (*Etmopterus princeps*) en Portugese ijshaai (*Centroscymnus coelolepis*) in de wateren van de Unie van ICES-sector IIa en deelgebied IV en in de wateren van de Unie en de internationale wateren van de ICES-deelgebieden I en XIV;

h) haringhaai (*Lamna nasus*) in alle wateren;

i) rifmanta (*Manta alfredi*) in alle wateren;

j) reuzenmanta (*Manta birostris*) in alle wateren;

k) de volgende soorten roggen van het geslacht *Mobula* in alle wateren:

- i) duivelsrog (*Mobula mobular*);
- ii) Afrikaanse duivelsrog (*Mobula rochebrunei*);
- iii) gestekelde duivelsrog (*Mobula japanica*);

L 22/12 NL Publicatieblad van de Europese Unie 28.1.2015

- iv) gladstaartduivelsrog (*Mobula thurstoni*);
- v) langvinduivelsrog (*Mobula eregoodootenkee*);
- vi) dwergduivelsrog (*Mobula munkiana*);
- vii) sikkelvinduivelsrog (*Mobula tarapacana*);
- viii) kortvinduivelsrog (*Mobula kuhlii*);
- ix) Atlantische duivelsrog (*Mobula hypostoma*);

l) stekelrog (*Raja clavata*) in de wateren van de Unie van ICES-sector IIIa;

m) Noorse rog (*Raja (Dipturus) nidarosiensis*) in de wateren van de Unie van de ICES-sectoren VIa, VIb, VIIa, VIIb, VIIc, VIle, VIIf, VIlg, VIIh en VIIk;

n) golfrog (*Raja undulata*) in de wateren van de Unie van de ICES-deelgebieden VI en X en witte rog (*Raja alba*) in de wateren van de Unie van de ICES-deelgebieden VI, VII, VIII, IX en X;

o) gitaarroggen (*Rhinobatidae*) in de wateren van de Unie van de ICES-deelgebieden I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X en XII;

p) zee-engel (*Squatina squatina*) in de wateren van de Unie.

2. Incidenteel gevangen vissen van de in lid 1 genoemde soorten worden ongedeerd gelaten. Zij worden onmiddellijk teruggezet.

Zee-engel (*Squatina squatina*)

4.2 Internationale bescherming

4.2.1 International Union for Conservation of Nature (IUCN)

De in 1948 opgerichte International Union for Conservation of Nature (IUCN), bepaalt op wetenschappelijke wijze hoe bedreigd dier- en plantensoorten zijn op wereldvlak. Het overzicht, de IUCN Red list of threatened species is online raadpleegbaar.³² 3 categorieën duiden aan dat de soort op wereldvlak bedreigd is en dat er actie nodig is om de soort voor uitsterven te behoeden: 'Kwetsbaar, Bedreigd of Ernstig bedreigd'. In 2015 werd de IUCN status voor de Europese vissoorten geactualiseerd en bleek dat 40% van de haaien- en roggensoorten bedreigd is³³.

De IUCN categorieën hebben geen juridische waarde, waardoor ze geen rechtstreekse bescherming bieden. Van de voor de Belgische visserij relevante soorten, is dit het overzicht:

Naam	Latijnse naam	IUCN (globaal)
Braamhaai	<i>Echinorhinus brucus</i>	Onvoldoende data (DD)
Gemarmerde Sidderrog	<i>Torpedo marmorata</i>	Onvoldoende data
Gewone Sidderrog	<i>Tetronarce nobiliana</i>	Onvoldoende data
Pijlstaartrog	<i>Dasyatis pastinaca</i>	Onvoldoende data
Donkerbuiklantaarnhaai	<i>Etmopterus spinax</i>	Momenteel niet in gevaar (LC)
Gevlekte Rog	<i>Raja montagui</i>	Momenteel niet in gevaar
Gevlekte Gladde Haai	<i>Mustelus asterias</i>	Momenteel niet in gevaar
Grootoogrog	<i>Leucoraja naevus</i>	Momenteel niet in gevaar
Hondshaai	<i>Scyliorhinus canicula</i>	Momenteel niet in gevaar
Spaanse Hondshaai	<i>Galeus melastomus</i>	Momenteel niet in gevaar
Zeilrog	<i>Dipturus linteus</i>	Momenteel niet in gevaar
Blonde Rog	<i>Raja brachyura</i>	Bijna in gevaar (NT)
Kathaaï	<i>Scyliorhinus stellaris</i>	Bijna in gevaar
Kleinoogrog	<i>Raja microocellata</i>	Bijna in gevaar
Stekelrog	<i>Raja clavata</i>	Bijna in gevaar
Zwarte Haai	<i>Dalatias licha</i>	Bijna in gevaar
Doornhaai	<i>Squalus acanthias</i>	Kwetsbaar (VU)
Gladde Haai	<i>Mustelus mustelus</i>	Kwetsbaar
Haringhaai	<i>Lamna nasus</i>	Kwetsbaar
Kaardrog	<i>Leucoraja fullonica</i>	Kwetsbaar
Reuzenhaai	<i>Cetorhinus maximus</i>	Kwetsbaar
Ruwe Haai	<i>Galeorhinus galeus</i>	Kwetsbaar
Sterrog	<i>Amblyraja radiata</i>	Kwetsbaar
Voshaai	<i>Alopias vulpinus</i>	Kwetsbaar
Golfrog	<i>Raja undulata</i>	Bedreigd (EN)
Witte Rog	<i>Rostroraja alba</i>	Bedreigd
Zandrog	<i>Leucoraja circularis</i>	Bedreigd
Vleet	<i>Dipturus batis complex</i>	Ernstig bedreigd (CR)
Zee-engel	<i>Squatina squatina</i>	Ernstig bedreigd

³² <http://www.iucnredlist.org/>

³³ http://cmsdata.iucn.org/downloads/iucn_european_red_list_of_marine_fishes_web_1.pdf

4.2.2 Convention for the Protection of the marine Environment of the North-East Atlantic' (OSPAR)

De 'Convention for the Protection of the marine Environment of the North-East Atlantic' werd in 1998 ondertekend door 15 Europese landen, waaronder België³⁴. Doel is om, in samenwerking met de Europese unie het mariene leefmilieu van de Noord-Atlantische oceaan te beschermen.

In 2008 werd een lijst opgesteld van de te beschermen habitats en soorten. 'OSPAR' kan zelf geen visserij gerelateerde maatregelen afdwingen om de op de lijst vermelde haaien- en roggensoorten te beschermen. Ze kan enkel de ondertekenaars oproepen om actie te ondernemen wat gebeurt door het uitvoeren van aanbevelingen.

OSPAR³⁵ vaardigde aanbevelingen uit voor verschillende soorten haaien en roggen die opgenomen zijn in de HAROkit fiches. Zo is er de aanbeveling uit 2010 voor de bescherming van Vleet (*Dipturus batis complex*), Witte rog (*Rostroraja alba*), Zee-engel (*Squatina squatina*), Reuzenhaai (*Cetorhinus maximus*) en de in 2014 uitgegeven aanbeveling voor Haringhaai (*Lamna nasus*) en Doornhaai (*Squalus acanthias*). Voor Gevlekte rog (*Raja montagui*) en Stekelrog (*Raja clavata*) werden aanbevelingen uitgegeven in 2014.

Een van de steeds terugkerende adviezen in de aanbevelingen is het uitwerken van identificatiehulpmiddelen voor een betere identificatie van de verschillende soorten. Met het project HAROkit wordt deze vraag ingevuld.

Ook het opstellen van soort-specifieke TAC voor haaien en roggen is een aanbeveling van OSPAR.

4.2.3 Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)

CITES³⁶ is een wereldwijd handelsverdrag tussen 172 landen dat de handel in bedreigde dieren en planten regelt. Afhankelijk van op de welke bijlage (I, II of III) de soort vermeld staat, is bepaald of handel toegelaten is en onder welke voorwaarden.

De voor de Belgische visserij relevante haaien die opgenomen zijn in het CITES verdrag, staan allemaal op bijlage II (soorten die mogelijk met uitsterven bedreigd zijn):

- Reuzenhaai (*Cetorhinus maximus*)³⁷ sinds 13/02/2003
- Haringhaai (*Lamna nasus*)³⁸ sinds 14/09/2014

De volledige lijst van beschermde soorten haaien is langer³⁹, wat wil zeggen dat de invoer van meerdere soorten verboden is.

Deze soorten mogen enkel internationaal verhandeld worden mits een CITES-vergunning (niet van toepassing binnen EU). Vergunningen zijn gebaseerd zijn op wetenschappelijk advies over de status van de soort. Bij de omzetting van het CITES verdrag naar Europese wetgeving, werden de bepalingen

³⁴ http://www.ospar.org/content/content.asp?menu=01481200000000_000000_000000

³⁵ <http://www.ospar.org/work-areas/bdc/species-habitats/list-of-threatened-declining-species-habitats>

³⁶ <https://www.cites.org/eng>

³⁷ http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/5323/legal

³⁸ http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/11266/legal

³⁹ http://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts?taxonomy=cites_eu&taxon_concept_query=Elasmobranchii&geo_entities_ids=6&geo_entity_scope=cites&page=1

voor de soorten op bijlage II verstrengd: het land van oorsprong moet een exportvergunning afleveren en het land van import een invoervergunning. CITES reguleert enkel de handel in bedreigde dier- en plantensoorten en heeft geen invloed op bv. het bepalen van de vangstmogelijkheden.

In 2014 werd een proces verbaal opgesteld tegen verschillende viskleinhandelaars voor de verkoop van de op de CITES-lijst vermelde Haringhaai (*Lamna nasus*)⁴⁰, die ingevoerd was via Nederland uit Noorwegen. Het parket veroordeelde de vishandelaars niet, omdat Haringhaai (*Lamna nasus*) toen slechts enkele weken op de CITES bijlage stond. Het parket ging er van uit dat de viskleinhandelaars niet de intentie hadden een inbreuk te plegen. Naar aanleiding van dit voorval, werden alle viskleinhandelaars aangeschreven. Sindsdien werden geen inbreuken meer vastgesteld tegen de CITES wetgeving m.b.t. haaien.

4.2.4 Convention on Migratory Species (CMS)

De Convention on the conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS)⁴¹ of 'Bonn conventie'. In augustus 2015 hadden 121 landen deze conventie ondertekend, waaronder België. Er zijn verschillende werkgroepen actief voor specifieke soortgroepen. Voor de bescherming van de migrerende haaiensoorten is dit de Memorandum of Understanding (MOU)⁴² on the conservation of Migratory Sharks. Deze is ondertekend door 56 landen, waaronder België.

Deze MOU heeft geen juridische waarde, de ondertekenaars nemen enkel een engagement op om deze soorten te beschermen. Haaien van de MOU die in België voorkomen zijn:

- Reuzenhaai (*Cetorhinus maximus*)
- Haringhaai (*Lamna nasus*)
- Doornhaai (*Squalus acanthias*)

Voor deze soorten geldt een vangstverbod⁴³. Toch werd in november 2015 nog een Reuzenhaai (*Cetorhinus maximus*) aan wal gebracht door Deense vissers⁴⁴.

4.2.5 Kaderrichtlijn Mariene Strategie (MFSD)

In 2008 spraken de Europese lidstaten af dat het Europese mariene milieu in 2020 in een goede ecologische toestand (GES) moet zijn. Houvast om dit te bereiken is de Europese Kaderrichtlijn Mariene strategie (KRMS), die elke lidstaat moet omzetten in nationale wetgeving⁴⁵. De KRMS omvat een 6-jaarlijkse beleidscyclus. België zal eind 2015 het maatregelenprogramma publiceren om de GES voor het Belgische gedeelte van de Noordzee te bereiken. Maatregelen ter bescherming van de haaien en roggen in het Belgisch gedeelte van de Noordzee verdienen daar zeker een plaats in.

Elke Europese lidstaat stelt een maatregelenprogramma op en legt eigen accenten. In het Verenigd Koninkrijk bv. heeft de Reuzenhaai (*Cetorhinus maximus*) al enkele jaren een beschermd statuut.⁴⁶

⁴⁰ http://www.natuurpunt.be/node/11925#.Vh5QR_msUYM

⁴¹ <http://www.cms.int/en>

⁴² <http://www.cms.int/sharks/en>

⁴³ Art. 12 Verordening EU 2015/104

⁴⁴ <http://cphpost.dk/news/massive-shark-caught-off-danish-coast.html>

⁴⁵ http://health.belgium.be/eportal/Environment/MarineEnvironment/TheMarineEnvironPolicy/WorkingInAnInternational/MarineStrategy/19087678_NL?ie2Term=brochure&ie2section=83&&fodnlang=nl#.ViiofbmsXLk

⁴⁶ http://www.sharktrust.org/en/uk_policy

Deze nationale wetgevingen maken het, naast de complexe Europese wetgeving, nog ingewikkelder voor de sector.

4.2.6 Belgische – Vlaamse wetgeving

De implementatie van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie en het opvolgen van de CITES wetgeving, is Belgische – federale – bevoegdheid. Wetgeving m.b.t. visserij is Vlaams.

Dat wil zeggen dat de ‘vertaling’ van de Europese verordeningen over visserij door de Vlaamse overheid opgevolgd wordt. Het bepalen van soortbeschermingsmaatregelen via bv. het maatregelenprogramma van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie, is dan weer federale materie.

Kathaai (*Scyliorhinus stellaris*)

Hondshaai (*Scyliorhinus canicula*)

Gevlekte gladde haai (*Mustelus asterias*)

4.2.7 Samengevat voor de soorten die opgenomen werden op de fiches en zoekkaarten:

Naam	Latijnse naam	FAO code	IUCN (globaal)	OSPAR	CITES	CMS	Vangstverbod (EU 2015/104)
Blonde Rog	<i>Raja brachyura</i>	RJH	NT				
Gemarmerde Sidderrog	<i>Torpedo marmorata</i>	TTR	DD				
Gewone Sidderrog	<i>Tetronarce nobiliana</i>	TTO	DD				
Gevlekte Rog	<i>Raja montagui</i>	RJM	LC	x			
Golfrog	<i>Raja undulata</i>	RJU	EN				x
Grootoogrog	<i>Leucoraja naevus</i>	RJN	LC				
Kaardrog	<i>Leucoraja fullonica</i>	RJF	VU				
Kleinoogrog	<i>Raja microocellata</i>	RJE	NT				
Pijlstaartrog	<i>Dasyatis pastinaca</i>	JDP	DD				
Stekelrog	<i>Raja clavata</i>	RJC	NT	x			x
Sterrog	<i>Amblyraja radiata</i>	RJR	VU				x
Vleet	<i>Dipturus batis complex</i>	RJB	CR	x			x
Witte Rog	<i>Rostroraja alba</i>	RJA	EN	x			
Zandrog	<i>Leucoraja circularis</i>	RJI	EN				
Zeilrog	<i>Dipturus linteus</i>	RJK	LC				
Zee-engel	<i>Squatina squatina</i>	AGN	CR	x			x
Braamhaai	<i>Echinorhinus brucus</i>	SHB	DD				
Doornhaai	<i>Squalus acanthias</i>	DGS	VU	x		x	(TAC = 0)
Donkerbuiklantaarnhaai	<i>Etmopterus spinax</i>	ETX	LC				
Gevlekte Gladde Haai	<i>Mustelus asterias</i>	SDS	LC				
Gladde Haai	<i>Mustelus mustelus</i>	SMD	VU				
Haringhaai	<i>Lamna nasus</i>	POR	VU	x	x	x	x
Hondshaai	<i>Scyliorhinus canicula</i>	SYC	LC				
Kathaai	<i>Scyliorhinus stellaris</i>	SYT	NT				
Reuzenhaai	<i>Cetorhinus maximus</i>	BSK	VU	x	x	x	x
Ruwe Haai	<i>Galeorhinus galeus</i>	GAG	VU				x
Spaanse Hondshaai	<i>Galeus melastomus</i>	SHD	LC				
Voshaai	<i>Alopias vulpinus</i>	ALV	VU				
Zwarte Haai	<i>Dalatias licha</i>	SCK	NT				x

Uit deze overzichtstabel blijkt dat er geen eenduidig verband is tussen de IUCN categorie van een soort en een vangstverbod of niet. Kaardrog (*Leucoraja fullonica*) is volgens de IUCN normen kwetsbaar en heeft gerichte beschermingsmaatregelen nodig om te vermijden dat de soort verder achteruit gaat. Er is echter geen enkele regelgeving die deze soort beschermd.

5 Beleidsvoorstellen voor een soortgerichte aanpak voor haaien en roggen

Uit vorige hoofdstukken blijkt dat er verschillende verbeterpunten bestaan om de noodzakelijke meer soort-specifieke aanpak voor haaien en roggen te realiseren. In dit hoofdstuk zetten we de verbeterpunten op een rij, in de vorm van aanbevelingen.

De aanbevelingen staan gerangschikt volgens beleidsniveau, van lokaal naar internationaal. Structureel gezien zullen de aanbevelingen op internationaal niveau het grootste effect creëren voor de bescherming van haaien en roggen. Qua snelheid van implementatie, zullen lokale maatregelen echter beter scoren. Vandaar dat deze eerst opgesomd worden. Daarnaast staat de Belgische vertegenwoordiging op bv. OPSAR sterker indien België al een aantal maatregelen toepast.

Bij de implementatie van deze (beleids)aanbevelingen, is het belangrijk rekening te houden met het effect er van op de (administratieve) last van de betrokkenen in de sector. Indien nodig, is er bijkomende ondersteuning nodig om de aanbeveling te kunnen uitvoeren.

5.1 Aanbevelingen aan de sector

Uitdaging bij de implementatie van een soortgerichte aanpak voor haaien en roggen in de Belgische visserij is het overtuigen van de vissers van het belang van een soortgerichte aanpak.

5.1.1 Opleiding van medewerkers in de sector

- Leer vissers in opleiding de verschillende soorten haaien en roggen correct herkennen en determineren. Geef hen ook informatie over het belang van haaien en roggen voor het mariene milieu, zodat ze ook op lange termijn gemotiveerd zijn om haaien en roggen soort-specifiek te behandelen. Bouw de hulpmiddelen uitgewerkt in het project HAROkIT structureel in het lessenpakket;
- introduceer deze opleiding ook in de VDAB-opleiding voor nieuwe veilingmedewerkers.

5.1.2 Visserijsector

- Communiceer structureel over haaien en roggen via verschillende kanalen, zodat de determinatiefiches en zoekkaarten onder de aandacht blijven.
Mogelijkheden:
 - o bezorg elke visser een map met de soortenfiches en zoekkaarten. Laat deze om de 2 jaar opnieuw drukken;
 - o breng vissers schriftelijk op de hoogte van veranderde wetgeving;
 - o publiceer regelmatig inhoudelijk nieuws over haaien en roggen, zoals bv. in het maandblad van de Rederscentrale. Gebruik ook sociale media.
- Gebruik de ontwikkelde HAROkIT determinatiehulpmiddelen en zorg voor een correcte registratie van de gevangen soorten haaien en roggen. Bij twijfel over de correcte determinatie, kunnen foto's bezorgd worden aan 'harokit@ilvo.vlaanderen.be'. Het ILVO biedt via dit mailadres ondersteuning voor een correcte determinatie.

- Gebruik de in dit rapport opgestelde lijst van haaien en roggen voor de registratie in het logboek. Registreer ook soorten die terug overboord gezet worden.
- Blijf inzetten op het vergroten van de selectiviteit van de vangsten, zodat bijvangst van haaien en roggen die bedreigd en beschermd zijn, beperkt wordt.
- Vergroot de overlevingskansen van de gevangen haaien en roggen die niet aangeland mogen worden. Hou een rog bv. nooit enkel aan z'n staart vast, dan breken de ruggenwervels. Indien de vleugels van een rog roze zijn, is dat een teken van stress, het dier laten bekomen in een 'overlevingsbak' vooraleer je het terug overboord zet, kan de overlevingskans vergroten. Zet de expertise van de visser in bij de ontwikkeling van technische aanpassingen zoals het gebruik van een ontsnappingspaneel en de duur van de slepen in functie van overleving.

5.1.3 Visveiling

- Gebruik de in dit rapport opgestelde lijst van haaien en roggen voor de registratie van de aangelande soorten eerder vermeld;
- Voorzie een determinatie-opleiding voor de medewerkers van de visveiling en herhaal deze op regelmatige basis. Stel de uitgewerkte determinatiehulpmiddelen ter beschikking van alle medewerkers.
- Voer een procedure in voor het geval een beschermde soort aangeland wordt, zodat deze niet verkocht kan worden. Het op de hoogte brengen van de controlediensten om ervoor te zorgen dat dit ook juridisch opgevolgd wordt, moet onderdeel uitmaken van deze procedure. Op termijn kan deze procedure uitgebreid worden voor de bedreigde soorten (mits Belgische goedkeuring van een lijst van bedreigde soorten).

5.1.4 Recreatieve visserijsector

- zet een communicatietraject op over haaien en roggen voor de recreatieve visserijsector en vraag hen geen haaien en roggen te vangen.

5.2 Beleidsaanbevelingen

5.2.1 Nationale regelgeving

- Zorg voor een eenduidige registratie van de haaien en roggensoorten vanaf de vangst tot bij de consument en gebruik enkel de officiële Nederlandstalige namen en de FAO code. Het opstellen van een officiële lijst met zowel de juiste Nederlandstalige als wetenschappelijke naam voor alle verhandelde soorten is de eerste stap. Deze lijst zal ook bruikbaar zijn voor de door de EU-verplichte afkomstvermelding van visserijproducten⁴⁷.

Voorstel van lijst:

Naam	Latijnse naam	FAO code
Blonde Rog	<i>Raja brachyura</i>	RJH
Gemarmerde Sidderrog	<i>Torpedo marmorata</i>	TTR
Gewone Sidderrog	<i>Tetronarce nobiliana</i>	TTO
Gevlekte Rog	<i>Raja montagui</i>	RJM
Golfrog	<i>Raja undulata</i>	RJU
Grootoogrog	<i>Leucoraja naevus</i>	RJN
Kaardrog	<i>Leucoraja fullonica</i>	RJF
Kleinoogrog	<i>Raja microocellata</i>	RJE
Pijlstaartrog	<i>Dasyatis pastinaca</i>	JDP
Stekelrog	<i>Raja clavata</i>	RJC
Sterrog	<i>Amblyraja radiata</i>	RJR
Vleet	<i>Dipturus batis complex</i>	RJB
Witte Rog	<i>Rostroraja alba</i>	RJA
Zandrog	<i>Leucoraja circularis</i>	RJI
Zeilrog	<i>Dipturus linteus</i>	RJK
Braamhaai	<i>Echinorhinus brucus</i>	SHB
Doornhaai	<i>Squalus acanthias</i>	DGS
Donkerbuiklantaarnhaai	<i>Etmopterus spinax</i>	ETX
Gevlekte Gladde Haai	<i>Mustelus asterias</i>	SDS
Gladde Haai	<i>Mustelus mustelus</i>	SMD
Haringhaai	<i>Lamna nasus</i>	POR
Hondshaai	<i>Scyliorhinus canicula</i>	SYC
Kathaa	<i>Scyliorhinus stellaris</i>	SYT
Reuzenhaai	<i>Cetorhinus maximus</i>	BSK
Ruwe Haai	<i>Galeorhinus galeus</i>	GAG
Spaanse Hondshaai	<i>Galeus melastomus</i>	SHD
Voshaai	<i>Alopias vulpinus</i>	ALV
Zee-engel	<i>Squatina squatina</i>	AGN
Zwarte Haai	<i>Dalatias licha</i>	SCK

⁴⁷ http://ec.europa.eu/fisheries/documentation/publications/eu-new-fish-and-aquaculture-consumer-labels-pocket-guide_nl.pdf

- Verplicht de registratie van alle haaien en roggen in de Belgische visserij. Zowel de soorten die aangeland worden als de terug overboord gezette soorten. Dit om de volledigheid van de dataverzameling voor haaien en roggen te vergroten.
- Gebruik de officiële naamgeving en FAO code van de soorten in alle databanken in de Belgische visserijsector cfr. de voorgestelde lijst
- Verspreid de determinatiefiches en zoekkaarten actief via de bestaande communicatiekanalen van de overheid.
- Communiceer jaarlijks in de ruime visserijsector over de bestaande (en eventuele nieuwe) regelgeving over de verschillende soorten en haaien, via bv. een omzendbrief.
Dit om te vermijden dat:
 - o vissers uit onwetendheid beschermde soorten aanlanden;
 - o er via buitenlandse groothandels toch beschermde of bedreigde soorten op de Belgische markt terechtkomen⁴⁸.
- Zorg voor strikte handhaving op vangst, aanvoer en verkoop van de soorten die op dit moment beschermd worden door internationale wetgeving.
- Zorg voor jaarlijkse opleiding voor de inspecteurs van het Federaal Agentschap voor Voedsel Veiligheid, die op bezoek gaan bij vishandelaars en andere soorten zien dan de medewerkers op de visveilingen. Dit om de rapportagekansen voor de handel in bedreigde soorten te vergroten.
- Voer Belgisch verbod in op aanvoer, invoer en verkoop van alle bedreigde soorten haaien en roggen.
 - o Criteria om deze lijst op te stellen moeten op basis van wetenschappelijke feiten opgesteld worden. Dit zou onderdeel kunnen vormen van de uitwerking van een soortbeschermingsplan voor haaien en roggen.
 - o Motiveer andere Europese lidstaten om deze lijst ook te gebruiken en laat de meest bedreigde soorten opnemen op de CITES bijlagen.
- Voer Minimum en Maximum aanvoerlengte in (cfr. ICES advies 2013⁴⁹). Voor roggen moet dit afgestemd worden met de aanlandingsverplichting (in november 2015 was deze nog niet van toepassing op roggen).
Deze minimum- en maximum aanvoerlengtes moeten soort-specifiek bepaald worden. Verschillende soorten hebben immers een verschillende lengte als ze geslachtsrijp zijn⁵⁰.

⁴⁸ http://www.natuurpunt.be/node/11925#.Vh5QR_msUYM

⁴⁹ http://www.ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Advice/2013/Special%20requests/EU_Special_management_measures_skates_and_rays.pdf

⁵⁰ <http://www.ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Expert%20Group%20Report/acom/2012/WKMSEL/WKMSEL%202012.pdf>

- Werk de adviezen uit de OSPAR aanbevelingen uit in nationaal beleid. Het maatregelenprogramma in uitvoering van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie is daarvoor een geschikt instrument.

Aandachtspunten:

- stimuleer kwaliteitsvolle dataverzameling;
- communiceer over de bestaande beschermingsmaatregelen;
- stel een lijst op van de bedreigde soorten die we in België bijkomend willen beschermen door een vangstverbod.

In de OSPAR aanbeveling voor de bescherming van Stekelrog staat dat elk OSPAR-lid tegen december 2016 moet rapporteren over de uitwerking van het advies. Vermits Stekelrog (*Raja clavata*) een belangrijke commerciële soort is voor de Belgische visserij, kan België / Vlaanderen hier zeker een voortrekkersrol in spelen. Er is trouwens een rechtstreeks verband met het maatregelenprogramma van de kaderrichtlijn Mariene Strategie.

- Stem af met het NL-herstelprogramma⁵¹ (nog in ontwikkeling) en werk een Belgisch soortbeschermingsprogramma uit.:

⁵¹ Mondelinge mededeling Irene Kingsma

5.2.2 Europese regelgeving

- Stel soort-specifieke TAC op voor haaien en roggen.
- Streef naar een 'fully documented fishery' voor haaien en roggen in de Europese wateren.
- Zorg voor eenduidige verbods- en vangstbepalingen die geen ruimte laten voor interpretatieverschillen.
- Stem de nationale wetgevingen m.b.t. haaien en roggen op elkaar af en start met een Europees gecoördineerde aanpak voor haaien en roggen.
- Zet in op meer wetenschappelijk onderzoek naar het voorkomen en de verspreiding van haaien en roggen. Betrek daarbij de visserijsector, cfr. het advies van de ICES werkgroep⁵². Dat kan door bv. haaien en roggen te merken en te vragen deze vangsten te rapporteren. Voorbeeldproject: <http://www.sharkbywatch.org/index.html>
- Stel een Europees soortbeschermingsplan op voor haaien en roggen.
 - Belangrijke elementen:
 - o zet in op een betere soortenkennis van alle betrokken: zowel vissers, veilingmedewerkers als handelaars;
 - o ontwikkel een actieplan voor inventarisatie overleving en verbeteren van de overleving van haaien en roggen. Dit vraagt aandacht voor handeling aan boord zowel voor- als na de vangst;
 - o ontwikkel, in samenwerking met de visserijsector, een systeem om rekening te houden met paai- en verzamelgebieden.
- Voer Minimum en Maximum aanvoerlengte in (zie ook bij nationale wetgeving)
- Organiseer een real-time-reporting system voor kwetsbare soorten o.a. Doornhaai. Actieve vaartuigen kunnen zo aan elkaar doorgeven waar de scholen zich bevinden en deze te vermijden.
- Maak een uitzondering op de aanlandingsplicht voor haaien en roggen.
- Gebruik de FAO-codes voor de registratie van de verschillende soorten haaien en roggen.

⁵²http://ices.dk/sites/pub/Publication%20Reports/Expert%20Group%20Report/acom/2014/WGEF/wgef_2014.pdf

5.3 Beschermingsmaatregelen

Naast de maatregelen beschreven in bovenstaande hoofdstukken, moet er aandacht besteed worden aan:

- stimuleer (internationaal) wetenschappelijk onderzoek naar het voorkomen, de verspreiding en de ecologie van haaien en roggen in de Belgische en Europese visgebieden. Een correcte leeftijdsbepaling, om de leeftijdsverhouding in de verschillende populaties te kunnen bepalen is daar een belangrijk onderdeel van en ook relevant voor het bepalen van TAC's door ICES;
- bescherm het voortplantings- en leefgebied van de haaien en roggensoorten die in het Belgische deel van de Noordzee voorkomen.;
- besteed aandacht aan de effecten op haaien en roggen in de huidige onderzoeken naar de effecten van pulsvisserij;
- breng de overlevingskans + de noodzakelijke randvoorwaarden voor een hoge overlevingskans wetenschappelijk in kaart;
- zorg voor een netwerk van aaneengesloten natuurgebieden op zee, zodat haaien en roggen zich kunnen aanpassen aan de gevolgen van de klimaatverandering.

5.4 Communicatie

5.4.1 naar de vishandelaar

De Federatie van Viskleinhandelaars gaf aan dat zij pas als laatste in de keten met haaien en roggen geconfronteerd worden. Vaak is de vis al gekuist, waardoor het niet altijd meer mogelijk is de individuele soort te herkennen. Desalniettemin kan de communicatie over welke soorten beschermd zijn ook aan de vishandelaars bezorgd worden, zodat ze op de hoogte zijn en kunnen reageren indien nodig.

5.4.2 naar het brede publiek

- Promotie van Noordzeevis is belangrijk, zowel voor de economische als sociale duurzaamheid van de Belgische visserijsector. De promotie van haaien en roggen is op dit moment echter ongepast omdat er geen beleid is voor de bescherming van de kwetsbare en bedreigde soorten. Indien dit beleid (internationaal) ontwikkeld wordt en het zeker is dat enkel niet bedreigde soorten haaien en roggen op de markt komen, is promotie zeker verantwoord.
- Zet een citizen-science-gebaseerd project op waarbij strandbezoekers doorgeven welke eikapsel van haaien en roggen waar en wanneer gevonden worden. Dit naar een gelijkaardig project in Nederland⁵³ en aan de kust in Schotland⁵⁴.

⁵³ <http://www.dutchsharksociety.org/de-grote-eikapsel-jacht/?lang=nl>

⁵⁴ <https://snh.presscentre.com/News-Releases/Call-for-summer-beachcombers-to-hunt-for-skate-egg-cases-1ce.aspx>

- Zie strikt toe op de implementatie van de nieuwe EU verordening rond etiketteren van visserijproducten (soort-specifiek voor verse en verwerkte producten; niet voor bewerkte producten). Dit zal de consument de gelegenheid bieden gericht aan te kopen.

Grootoogrog (*Leucoraja naevus*)

6 Bronnen

6.1 Schriftelijk

- Hanseeuw, E. (2011). Het belang van Rajidae voor de Belgische visserijsector. Casestudy: Analyse van de Belgische teruggooigegevens van vijf verschillende roggensoorten. MSc Thesis. Hogeschool Gent, Departement Biowetenschappen en Landschapsarchitectuur: Gent. 111 pp.
- Heessen, H. en Ellis, J. (2009), Haaïen en roggen in de Noordzee. Themanummer Noordzee, De levende natuur, jaargang 110, nr.6
- Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF) – Consolidated Advice on Fish Stocks of Interest to the European Union (STECF-14-24). 2014. Publications Office of the European Union, Luxembourg, EUR XXXX EN, JRC XXXX, 747 pp.
- Ebert D.A. and Stehmann M.F.W. (2013). Sharks, batoids, and chimaeras of the North Atlantic. FAO Species Catalogue for Fishery Purposes. No. 7. Rome, FAO. 523 pp.
- ICES (2015). Report of the Working Group on Elasmobranch Fishes (WGEF), 17–23 June 2015, Lisbon, Portugal. ICES CM 2015/ACOM:19. 711 pp
- www.vliz.be/imisdocs/publications/218550.pdf

6.2 Mondeling

Ter voorbereiding van dit rapport werden interviews (schriftelijk of mondeling) afgenomen met

- Marc Welvaert, Vlaamse overheid - Dienst Zeevisserij, Oostende
- Maarten Dubois, VISGRO, Zeebrugge
- Jean-François Verhegghen, Vlaamse overheid - Dienst Zeevisserij, Oostende
- Seagull, visgroothandel
- Irene Kingsma, Nederlandse Elasmobranchen Vereniging
- Saskia Van Gaever, cel Marien milieu, FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu
- Willy Dejaegher, Federatie van Viskleinhandelaars
- Miet Van Looy, celhoofd CITES, FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu
- Danny Huygebaert, visverwerker en –handelaar
- Willy Versluys, reder
- Sander Meyns, medewerker Rederscentrale
- Sven Van Acker, medewerkers Visveiling
- Frederik Mollen, Elasmobranch Research Belgium (ERB)

6.3 Fotoverantwoording

p. 5: Krien Hansen, strand Nieuwpoort, 21 november 2015

p. 8, 15, 18, 33: Kevin Vanhalst

p. 20, 24: Frederik Mollen